

KOSZTOLÁNCZY TIBOR

Préselt kockacukor

Mészöly Miklósnak, a Film írójának, tisztelettel

Ki tudná ma már megmondani, hogy Vilma néni mire számított, amikor úgy döntött, hogy nem megy *máshoz* férjhez, inkább kivárja egy feleségnek a halálát, aki csak útban volt neki is, Gyurka bácsinak is, és mindenkinek; hiszen mindenki tudta, hogy ő Gyurka bácsival akarta összekötni az életét, s hogy Gyurka bácsi Lujzikát csak a Mama kívánságára vette el, no és a minisztériumi karrier reményében...

Am jött a háború, a Mama az ostrom alatt meghalt; jött a béke, és Gyurka bácsit a minisztériumból elbocsátották — végül az UTASELLATÓ-nál kapott állást, húsz évig dolgozott a Nyugati pályaudvaron, onnan is ment nyugdíjba.

Vilma néni, nagymamám testvére, gyakran járt nálunk — kedves, magas, sovány hölgy volt és messziről érkezett; Budán, egy krisztinavárosi közértben volt pénztáros, ahol éjjel-nappal jártak a buszok és különféle kurrens cikketek árultak. Vilmácska a boltban nem csak számolt, hanem segített is a vevőknek kávé darálni, elpakolni — látogatásai között mi sem fogytunk ki a préselt kockacukorból és a csehszlovák teasüteményből —, s ha megjött, ünnepi abrosszal terítettünk, ő pedig végeérhetetlen történetekbe kezdett a legújabb kávédaráló gépekről, vevőkről, tolvajokról és főnöknőkről, riasztó messzeségbe távolítva a délutánok végét.

Vilma néni teljességgel nélkülözte azt a sietős izgatottságot, változékonyságot és fondorlatos viselkedést, amely a hölgyeket az ő korában nagyon is jellemzi. Vilma néni titokzatos volt, magabiztos és — néhanapján — csodálatos, mint egy idegen ügynök, akivel szemben pusztán a sejtés és a kétkedés határvízein lavírozhatunk. Erződött persze, hogy Vilma néni mögött Gyurka bácsi áll; Vilmácska reá volt büszke, pontosabban a kapcsolatukra, amely kiállta a háború próbáját és mindazt, ami utána következett, s amely így tartósabb lett a házasságnál is, mert amikor Lujzika, szegény, végre meghalt, ők, akik Lujzika életében csak titokban találkozhattak, azután sem keltek egybe...

Emlékeim közül Gyurka bácsi alakja egészen véletlenül lépett elő; egy dalocska volt, ami hozzá elvezetett. Először azt hittem, nagyapámtól tanultam, de ez az állatkerti dal nagyapám ízléséhez túlságosan finom lett volna, túl konzolidált, ő ennél sokkal jobbakat tudott; az állatkert miatt meg azt gondoltam, nagyvárosi embernek kellett énekelnie.

Most már tudom, Gyurka bácsi az a férfi, aki egészen magasra emel — barnás ingben, fekete nadrágban, hőzentrógerrel a vállán —; karjában tart és emel, majd az ablakpárkányra ültet; délidő van, bajszára porcukor és fahéj száll a konyhából.

Gyurka bácsi és Vilma néni minden évben együtt is megjelentek a nagymamámnál, leginkább nyár végén, az iskolakezdés hetében. Tanítás után, ha benéztem hozzájuk, Gyurka bácsi még borotválkozott, vagy a kapuszímben szivarozva sétálgatott — életét a megkészettség boldog tudata hatotta át, egyfajta titkos öröm, hogy nem *érdemes*; a nagymamámhoz is a nyaralóidő elmúltával érkeztek, amikor már senki sem zavarta őket. (Gyurka bácsi egyszer azt mondta: a megfáradt *minisztériumi* dolgozók akkor pihennek, amikor erre *mód és lehetőség adódik*, azaz, amikor az iskolafelújító brigádok végre átvonulnak kifesteni a minisztériumokat is.)

Gyurka bácsi társaságában Vilma néni is ráért (az idő nekik dolgozott), így nagymamámmal külön főztek: először a nagymamám nagyapámnak, majd Vilma néni Gyurka

bácsinak, aki előbb végignézte nagyapám ebédjét az udvarról és beszélgetett vele, aztán főzés közben beszélgetett Vilma néniével, és amikor rájuk került a sor, nagyapám vonult ki az udvari ablak alá. Ezt a két hetet a családok elnézték nekik.

Négy óra tájban, miután Vilmácska végzett a mosogatással, elindultak befelé a városba; moziba mentek, vagy sétáltak a fák alatt — egyedülnek tűntek és sérthetetlenek.

Egyszer láttam őket a platánok alatt, hátuk mögül tűzött a nap; sugárzott róluk a fény, alig ismertem meg őket. Közelebb érve el akartak hívni fagyfaldozni; azt mondtam, nem lehet; nem értették, erősködtem, hogy majd máskor; álmélkodva néztek, tanácstalanul... Aztán eltűntek az Ördögát mögött, ahol estefelé ilyentájtban engedik le a Termálfürdő vizét, és a halak ezüstösen ugrándoznak a gőzölgő vízben, ám a híd alatt már megint hideg és zöld minden. Ha ott továbbmegyünk, megtaláljuk a legjobb csigaszedő helyeket, még tovább, a túlparton, a vendéglő háta mögé juthatunk; a másik irányban egy kidőlt fa van, Luci néni lábujja és más történetek...

Amikor Gyurka bácsi meghalt, Vilma néni nem látszott a fájdalom — a teába préselt kockacukrot potyogtattunk, ő pedig kanasztázni tanított minket. Volt, hogy tavasszal jött és a nagymamámnak segített a nagytakarításnál; délutánonként elsétált a Jégpince felé — Gyurka bácsival számtalanszor jártak ott, s még annakidején, a bombázások alatt napokig ültek a hidegben —, hát megszerette azt a környéket. Nyaranta virágokat ültetett az udvarunkba és megtisztította a gyomtól a körtefa alját. Mondta, hogy neki is van kertje, fenn Törökbálinton; gyakran jár oda, napozik, kapálgat, telik-múlik az idő...

Egy őszen utoljára jött hozzánk, kabátját a karján hozta, nagyon nehezen; csodálkoztam is, hogy mennyire lesoványodott. Meleg volt az idő, kiültünk a lugasba, beszélgettünk. Az első háború után Vilma néni a testvéreinek Szentgotthárdra járt tejért; néha annyian voltak a vonaton, hogy meg sem tudtak mozdulni — „értsd, ahogy mondom” —, s neki már akkor is az volt a szerencséje, hogy könnyű volt, és Szentgotthárdra érve egyszerűen kiadták az ablakon — így mesélte.

Felettünk az ég homorúnak tűnt, mindent közelebb hozott; azt éreztem, hogy megint van közép, kitüntetett hely... és hogy ne aggódjunk, őérette, kicsinyhitűek.

Egy nyári délelőttön Gyurka bácsival indultunk Győrbe a tízórás gyorsal. A vonatot lekéstük — lett volna egy személy is, tizenegy után, de Gyurka bácsi, akinek olyan raktáros-forma kinézete volt (befolyásos ember), azt mondta: „Csak nem fogunk a délutáni langymelegben zötykölődni, egy nagy frászt, majd legközelebb!” — így aznap nem is mentünk el a Százhusz Órás Ellenőrzés Tanácsadó Tanfolyam megbízottjához.

Az utasok a sínekre telepedtek, a kalauz dühöngött: „Keljenek fel, jóemberek, ne szórakozzanak már!” — mire Gyurka bácsi, inkognitóját felfedvén, az alkalmazottat önmérsékletre intette... Elkigyózott a vonat, széles termeskocsikkal, mennyezet nélküli WAGGON-okkal; Gyurka bácsi megenyhült, és a kalauznak jutalmat ígért. Tiszteletükre távol az ég alján apró fénypontok szikráztak.

A restiben Vilma néni várt; Gyurka bácsi ásványvizet rendelt, miként emlékezetes nyitott délutánjaikon a régi Karlsbadban, ahol akaratlanul is kitágul az ember bensője, gyomra-mája, és az érzékszervek pontosabban szolgálnak... Gyurka bácsi kijelentette, hogy kilencedike lesz az új időpont; Vilma néni bólintott, majd azt felelte, hogy egy vasúti főtanácsos annyi szabadjegyet pazarolhat el marhaságokra, amennyire csak a tehetségéből futja, s hogy eképpen neki nincs és nem is lehet semmiféle ellenvetése...